

ÇERKES TEAVÜN MEKTEBİ (1910-1914)

Nuri GÜÇTEKİN*

Özet

Çerkes Teavün Cemiyeti 17 Kasım 1908 tarihinde İstanbul'da kurulmuştur. Misyonunu "Kafkasya davasına ve Kafkasyalılara hizmet" olarak tanımlayan, fikir ve çalışmalarının temelini Bağımsız Kafkasya'ya kitlesel geri dönüş üzerinde temellendiren cemiyet, bu ekseninde geniş bir faaliyet alanı oluşturmuştur. Bu faaliyetlerin sonucunda Çerkes Teavün Cemiyeti'nin idare ve himayesinde İstanbul'da kurulan ve özel İslam rüştiye mekteplerinden olan Çerkes Teavün Mektebi'nin varlığı bugüne kadar bilinmemektedir. Bu çalışmada Çerkes Teavün Mektebi'nin nizamnamesi incelenerek Çerkes Teavün Cemiyeti'nin eğitim alanında yaptığı faaliyetlerine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel İslam Mektepleri, Çerkes Teavün Cemiyeti, Çerkes Teavün Mektebi.

Abstract

CIRCASSIAN SOLIDARITY SCHOOL (1910-1914)

The Circassian Solidarity Society was founded in Istanbul on 17 November 1908. The society, which described its mission as "serving to the cause of Caucasia and Caucasians", and which based its opinion and works on mass return to Independent Caucasia, created a large sphere of activity on this axis. By virtue of these activities, Circassian Solidarity School, which was among the private Islamic high schools established under the direction and auspices of the Circassian Solidarity Society in Istanbul, was hitherto unknown. In this study, it is attempted to shed light on the educational activities of the Circassian Solidarity Society by studying the statute of Circassian Solidarity School.

Key Words: Private Islamic Schools, Circassian Solidarity Society, Circassian Solidarity School.

* Dr. İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü, e-mal: nuriguctekin@hotmail.com

Giriş

Özel İslam Mektepleri, Türk ve diğer Müslümanlar tarafından kendi sermayeleriyle açmış oldukları batılı modelde eğitim veren özel okulları ifade etmektedir. 1839-1876 Tanzimat Dönemi'nde, Darüşşafaka Mektebi'nin eğitime başladığı 1873 yılından önce İstanbul'da Özel İslam Mektebi kurulmuş olduğuna dair bir belgeye rastlanılmamıştır. 1873 yılından sonra ise; Özel İslam Mektepleri'nin ortaya çıkmasında ve gelişimlerinde halkın eğitim alma arzusu yanında 1884'lü yıllara kadar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali sıkıntılar dolayısıyla yeni okullar açamaması ve mevcut olan resmi devlet okullarının nitelik ve nicelik olarak yetersiz kalmaları etkili olmuştur.¹

Bu süreçte, mevcut olan resmi okullar artan talebi karşılayamamıştır. Ayrıca okullardaki öğrenci fazlalığı dolayısıyla da bu okullara yeni öğrenci alınamamıştır. Bu nedenle özel girişim ve sermayeler tarafından Özel İslam Mektepleri açılmasına izin verilmiştir. 1876 yılında Şemsülmaârif Mektebi², 1877 yılında Tedrise-i Hayriye Mektebi³ ve 1880 yılında Halile-yi Mahmudiyye Mektebi⁴ ilk kurulan Özel İslam Mektepleri olmuşlardır.

Bu şekilde kurulmaya başlayan İstanbul'daki Özel İslam Mektepleri'nin sayısı; 1893 yılında 21'e, 1901 yılında 34'e, 1903 yılında 36'ya, 1905 yılında 45'e ve 1908 yılında 49'a ulaşmıştır. 1908 yılı sonunda 52'ye, 1909 yılında 56'ya, 1910-1911 yılında 63'e yükselmiştir. Ancak bu sayı 1912 yılında 54'e ve 1913 yılında 46'ya düşmüştür. 1913 Balkan Savaşı ve 1914-1918 yılları arasındaki I. Dünya Savaşı döneminde öğrenci bulmakta oldukça zorlanan ve sadece ders ücreti ile yaşayabilen Özel İslam Mektepleri birer birer kapanmak zorunda kalmıştır.⁵

¹ Nuri Güçtekin, **İstanbul'daki Müslim Özel Mektepleri (1873-1922)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2013.

² **Leyli ve Nehâri Şemsülmaarif Mektebi'nin Talimat Dâhilisiyle Ders Cetvelidir**, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası, 1308/1891. Mektebin açılış tarihi 1292/1876 yılıdır.

³ **Leyli ve Nehârî Mekteb-i Osmani Dâhili ve Harici Talimatı**, İstanbul, Kasbar Matbaası, 1310/1893. Kuruluş tarihi Eylül 1293/13 Eylül 1877'dir.

⁴ **BOA.**, MF.HUS., 4/39, (24 Muharrem 1328/5 Şubat 1910). 1296/1880 yılında Kadıköy'de kurulmuştur.

⁵ Güçtekin, **a.g.e.**, s.362.

Özel İslam Mektepleri, Osmanlı eğitiminin modernleşmesi kapsamında 1 Eylül 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnamesine ve 22 Eylül 1915 tarihli Mekâtîb-i Husûsiye Talîmatnâmesine göre Maârif Nezareti'nin gözetimi ve denetimi altında eğitim ve öğretime devam etmişlerdir.⁶

Müslüman halkın daha iyi bir eğitim alması ve bu alanda yabancı okullarla rekabet edebilmesi amacıyla açılan Özel İslam Mektepleri, o dönemde yabancı okullarca Müslüman çocuklara yapılan baskı ve kültür emperyalizminin etkisini azaltmıştır. Osmanlı evladını yabancı okullara mecbur kalmaktan kurtararak, ciddi bir eğitim ve terbiye verebilme amacına hizmet etmişlerdir.⁷

Özel İslam Mektepleri, Maârif Nezareti'nin maddi yükünü azaltarak eğitime birçok yenilik getirmişler ve günümüz özel okullarına model oluşturmuşlardır. İstanbul'un her semtinde birçok vatan evladının ücretli ve ücretsiz eğitim almasını sağlamışlardır. Bazısı Arapça, Farsça, Fransızca ve yabancı dil eğitimine önem verirken bazısı güzel sanatlar, mimari, musiki, heykeltıraşlık alanında bazısı da Çerkes, Kürt ve Arnavut öğrencilere anadillerinde eğitim vermek amacıyla açılmış olan Özel İslam Mektepleri bulunmaktadır.⁸

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı'da tüm toplum kesimleri hızlı bir örgütlenme sürecine girmişlerdir. Yüzlerce dernek kurulmuş ve yayınlar çıkartılmıştır.⁹ *Bu süreç içerisinde Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti: Çerkeslerin eğitim, ticaret ve tarım bakımından gelişmelerinin sağlanması ve herkesin güzel bulduğu, yasalara uygun bulunan ulusal geleneklerin korunması gibi hayırlı gayelere hizmet etmek amacıyla merkezi İstanbul'da olmak üzere 17 Kasım 1908 tarihinde kurulmuştur.*¹⁰ Kafkasya ve Kafkasyalılara hizmeti gaye edinen cemiyet geniş bir faaliyet alanı oluşturmuştur. Bu çalışmada cemiyetin eğitim faaliyeti alanında daha önce bilinmeyen ve kaynaklarda adı geçmeyen Çerkes Teavün Mektebi (1910-1914) ele alınacaktır.

⁶ Şamil Mutlu, **Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 1999, s.20-40.

⁷ Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maârif Tarihi**, 5. Cilt, İstanbul, Osmanbey Matbaası, 1941. s.935-1027.

⁸ Güçtekin, **a.g.e.**, s.307-314.

⁹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, İstanbul, 1952.

¹⁰ Yavuz Selim Karakışla, "Çerkes Teavün Cemiyeti (1919)", **Toplumsal Tarih**, Cilt: XV, Sayı: 88, Nisan 2001, s. 43. Elmas Zeynep Aksoy, "Çerkes Teavün Cemiyeti", **Toplumsal Tarih**, Eylül 2003, No:117, s. 101.

ÇERKES TEAVÜN MEKTEBİ (1910-1914)

Kuruluş Amacı

Çerkes Teavün Mektebi, öncelikli olarak kimsesiz ve fakir Çerkes çocuklarına talim ve terbiye vermek için kurulmuştur. Bunun dışında okulun toplam mevcudunun yarısını geçmemesi ve ders ücretlerini ödemeleri koşuluyla dışarıdan öğrenci kabul edilmiştir.¹¹

Bağlı Olduğu Cemiyet

Çerkes Teavün Mektebi; eski Karahisar Şarki Mutasarrıfı Ahmed Cavid Paşa'nın¹² müdüriyetinde, Çerkes Teavün Cemiyeti'nin idare ve himayesinde kurulmuştur.¹³ Öncelikle Çerkes Teavün Cemiyeti gelirin bir kısmını bu kurumda eğitim alacak kimsesiz ve fakir Çerkes çocuklarının masraflarına ayırmıştır. Ayrıca ahlakıyla ve eğitimleriyle başarılı olan öğrencilere, daha sonraki idadi ve yüksekokul tahsillerinde nakdi yardım yapılması düşünülmüştür.¹⁴

Kuruluş Süreci

Okulun açılması için, 30 Ocak 1910 tarihinde Maârif Nezareti'ne başvuruda bulunulmuştur. Bu dilekçeye okulun faaliyet göstereceği semt ve bina, personel listesi, kademesi, türü ve nizamnamesi eklenmiştir. Böylece Çerkes Teavün Mektebi'nin açılması için resmi izin verilmesi istenilmiştir.¹⁵ Mekâtib-i Hususiye İdaresi'nce aynı gün

¹¹ BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910). **Ek-I: Çerkes Eytam ve Fukara Etfaline Mahsus Olarak Küşâd Edilecek Mektebin Nizamnamesi**, 17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910. Nizamname dört bölüm ve 29 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölüm yedi maddeden oluşmaktadır. Mektebin kuruluş amacı, tahsil derecesi, idare ve ders kadrosu hakkındadır. İkinci bölüm üç maddeden oluşmaktadır. Ders programı ve teşvik araçları hakkındadır. Üçüncü bölüm yedi maddeden oluşmaktadır. Öğrencinin mektebe kayıt şartları hakkındadır. Dördüncü bölüm on iki maddeden oluşmaktadır. İç nizamname ve diğer maddeler hakkındadır. **Madde 1.** Bu nizamname Maârif Nezâreti tarafından onaylanmıştır. Daha sonraki tarihlerde herhangi bir değişiklik için Maârif Nezâreti ile yazışma yapılmamıştır. Bu nedenle Çerkes Teavün Mektebi'nin 1910-1914 yılları arasındaki tüm işleyişi bu nizamname kuralları içerisinde gerçekleşmiştir.

¹² BOA., MF.HUS., 7/22, (13 C.evvel 1328/23 Mayıs 1910). Çerkes Teavün Mektebi Müdürü Ahmed Cavid Paşa'dır. Ahmet Cavit Paşa (Therkhet) hakkında; Sefer Ersin Berzeg, **Kafkas Diasporasında Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü**, Samsun, 1995.

¹³ **Çerkes Nizamnamesi**, madde 1.

¹⁴ **Çerkes Nizamnamesi**, madde 10 ve 14.

¹⁵ BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910). Çerkes Teavün Cemiyeti adına, cemiyet kâtibi Hasan Tahsin tarafından Maârif Nezâreti'ne gönderilen dilekçe.

mektebin idari ve ders kadrosu onaylanmıştır.¹⁶ Maârif Nezareti'nin 30 Ocak 1910 ve 251 numaralı yazısı, 12 Mart 1910 tarihinde İstanbul Vilayeti Tahrirat Kalemi tarafından cevaplanmıştır.¹⁷ Sadaret Tahrirat Kaleminden Maârif Nezaretine gönderilen yazı, 30 Nisan 1910 tarihinde Şura-yı Devlet kararıyla onaylanmıştır. Böylece Çerkes Teavün Mektebi'nin 1 Mayıs 1910 tarihinde resmi olarak açılmasına izin verilmiştir.¹⁸

Kuruluş Tarihi ve Kurulduğu Mekân

Çerkes Teavün Mektebi, 30 Ocak 1910 tarihinde Kabasakal'da İshakpaşa Mahallesi'nde 2 numaralı hanede açılmıştır. Çerkes Teavün Cemiyeti tarafından kiralanan hane eski Diyarbakır Valisi merhum Sırrı Paşa'nın eşinin tasarrufundadır. Bu hane geniş bahçeli, 250 öğrenci kapasiteli ve 50 karyola sığabilecek büyüklüktedir.¹⁹ Çerkes Teavün Mektebi bu hanede açılarak, 1913 eğitim yılının sonuna kadar eğitim vermeye devam etmiştir.²⁰ Ancak elimizde mektebin öğrenci sayısını gösteren bir belge bulunmamaktadır.

İdari Kadrosu

Yönetim kadrosunda yer almak için yüksekokul mezunu olma şartı aranmaktadır. Kurumda tüm idare ve eğitim hakkındaki kararlar idare ve öğretmenler kurulunda tartışılarak oy çokluğu ile karara bağlanmaktadır. Eşitlik durumunda ise müdürün bulunduğu taraf tercih edilmektedir.²¹ Nizamname şartlarına uygun olarak Çerkes Teavün Mektebi'nin müdür mesulü eski Karahisar Şarki Mutasarrıfı Ahmet Cavid Paşa ve Ders Nazırı olarak Darüşşafaka mezunlarından Raif Bey getirilmiştir.²²

¹⁶ BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910).

¹⁷ BOA., MF.HUS., 6/41, (29 Safer 1328/12 Mart 1910).

¹⁸ BOA., MF.HUS., 6/41, (20 R.ahir 1328/1 Mayıs 1910).

¹⁹ BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910).

²⁰ BOA., MF.HUS., 16/13, (9 Muharrem 1330/1 Ocak 1912). Maârif-i Umûmiye Nezâreti İstatistik Müdüriyeti tarafından Mekâtib-i Husûsiye İdarelerine gönderilen yazıda, "Kabasakal'da bulunan Çerkes Teavün Mektebi'nin genel imtihan neticelerini içeren istatistik cetvelleri henüz gönderilmemiş olduğundan bu cetvellerin bir haftaya kadar gönderilmeleri ilan olunmuştur." BOA., MF.HUS., 15/105, (1329/1913). Çerkes Teavün Mektebi, 1913 yılında Kabasakal'da eğitim vermeye devam etmektedir.

²¹ Çerkes Nizamnamesi, madde 5, 7 ve 20.

²² BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910). Mekâtib-i Hususiye İdare-si tarafından onaylanan idari kadrosu. Çerkes Nizamnamesi, madde 4.

Ders Kadrosu

Ders kadrosuna dâhil olabilmek için ise yüksekokul ya da idadi mezunu olunması gereklidir. Ayrıca öğretmenlerden biri ders nazırı yardımcılığı görevi yaparken bir diğerine de imamlık görevi verilmiştir.²³ Nizamname şartlarına uygun olarak Çerkes Teavün Mektebi'nin ders kadrosu aşağıdaki isimlerden oluşmuştur. Medreseden mezun Dağıstani Hoca Tahir Efendi, Yusuf Suad Efendi, Mektebi Hukuk mezunlarından Aziz Bey, Doktor Hasan Bey, Darülfünun mezunlarından Tevfik Talat Bey ve Lütfullah Bey'dir.²⁴

Diğer Personeli

Çerkes Teavün Mektebi'nin diğer personeli kâtip, mubassır, hademe ve doktordur. Bu personelde aranan şartlar ise şu şekildedir. Kâtip, yazıya hâkim olmalıdır. Öğretmenlere yardımcı olan öğrenciyle yakından ilgilenerek disiplini sağlayan görevliler olan mubassırlar en az rüştiye mezunu olmalıdır. Bunun dışında görevlerinde etkin ve namuslu olmaları istenmektedir. Hademelere ise okuryazar olması, iş bilen, girişken ve namuslu olması şartı getirilmiştir.²⁵ Çerkes Teavün Mektebi'nde idari ve ders kadrosunda olduğu gibi diğer personel de iyi tahsil almış ve alanında iyi kişilerden seçilmiştir.

Kademesi, Eğitim Yılı ve Türü

Çerkes Teavün Mektebi, Eylül ayının birinci gününde açılmaktadır. Eğitim süresi toplam on aydır. Resmi tatil olan Cuma günleri dışında, Ramazan da dahil olmak üzere her gün eğitim verilmektedir. Cuma günleri mektep heyetiyle beraber geziler yapılmaktadır. Temmuz ve Ağustos ayları, mübarek geceler ve kandiller, Ramazan ve Kurban Bayramı ve her hafta Cuma günleri tatil yapılmaktadır.²⁶ Çerkes Teavün Mektebi'nin 1326/1910 yılında sadece ihtiyat (ilköğrenim öncesi hazırlık sınıfı) ve ibtidâi sınıfları açılmıştır.²⁷ Daha sonraki yıllarda rüşdiye sınıfları da açılmıştır. 1913 yılında Çerkes Teavün Mektebi'nin biri ihtiyat, üçü ibtidâi ve üçü rüşdiye olmak üzere toplam eğitim süresi yedi yıldır. Eğitim gündüzcü ve yatılı olmak üzere sadece erkek öğrencilere verilmektedir.²⁸

²³ Çerkes Nizamnamesi, madde 5.

²⁴ BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910). Mekâtib-i Hususiye İdare-si tarafından onaylanan ders kadrosu.

²⁵ Çerkes Nizamnamesi, madde 6.

²⁶ Çerkes Nizamnamesi, madde 13 ve 24.

²⁷ Çerkes Nizamnamesi, madde 8.

²⁸ BOA., MF.HUS., 15/105, (1329/1913). Çerkes Teavün Mektebi, 1913 tarihinde Dersaa-

Kıyafet

Çerkes Teavün Mektebi öğrencilerin biri gündelik diğeri resmi günlerde giyilen iki çeşit üniforması vardır. Cuma günleri, gezi zamanı, mübarek geceler, kandiller, bayramlar ve resmi törenlerde resmi üniforma giyilmektedir. Üniforma, ayakkabı ve yatak takımının nasıl olacağı okul danışma kurulunca belirlenmektedir.²⁹ Kıyafet mecburiyeti, Darüttalim ve Darütedris Mektepleri dışında tüm Özel İslam Mektepleri'nde zorunludur.³⁰

Ders Programı

Çerkes Teavün Mektebi'nde devletin resmi müfredat programı uygulanmaktadır. Bu programa Çerkesce alfabe, Çerkesce okuma ve Çerkesce konuşma dersleri ilave edilmiştir. Çerkes çocukları için bu derslere devam mecburidir ve diğerleri için isteğe bağlıdır. Mûsikî dersi isteğe bağlı olarak verilmektedir. Ayrıca jimnastik, görgü kuralları, oyun kuralları, hareketli yürüyüşler, güzel söz söyleme ve yazı yazmak dersleriyle beraber mektep bahçesinde yapılmak üzere uygulamalı tarım ve fizik dersleri programa ilave edilmiştir.³¹ Uygun günlerde idare ve ders heyeti gözetiminde tüm öğrencilerle beraber geziler yapılmasına müzelere, sergilere ve türbelere gidilmesine önem verilmiştir.³² Bu ders programından okulda anadille eğitime önem verildiği görülmektedir. Ayrıca Çerkes Teavün Mektebi'nde eğitimde en etkili yöntem olan gezerek, görerek ve yaşayarak öğrenme prensibi uygulanmıştır.

det'te bulunan özel rüştiye mektepleri içinde yer almaktadır.

²⁹ **Çerkes Nizamnamesi**, madde 28.

³⁰ Ergin, **a.g.e.**, s. 958. Bu okul öğrencileri okullarına sarıklı ve cüppeli olarak gelmekteydi. Ayrıca Bkz, II. Abdülhamit Mekâtib-i Hususiye Fotoğraf Arşivi.

³¹ **Çerkes Nizamnamesi**, madde 9. Elmas Zeynep Aksoy, **a.g.m.**, s.103. "Çerkes Teavün Cemiyeti'nin yaymak istediği temel konulardan biri de Çerkesce'nin Latin alfabesi ile yazılmasıydı. Bu konuda çalışmalar yapan ilk kişi Ahmet Cavit Therkhet Paşa'dır. Ahmet Cavit Paşa'nın alfabesi 1897 yılında Arap harfleriyle basılmıştır. 1918 yılında Latin harfleriyle alfabe yapılmıştır. Hazırlanmış olan Çerkesce alfabe üç tanedir. Bunlar Çerkes Teavün Cemiyeti ve Şimali Kafkasya Cemiyeti'nin ortak çalışmaları ile hazırlanmış ve Çerkes Teavün Cemiyeti'ne bağlı tüm diğer cemiyet ve okullarda hatta Kafkasya'da kullanılmıştır." **BOA.**, MF.MKT., 937/77, (8 C.evvel 1324/30 Haziran 1906). Karahisar Şarki mutasarrıfı Ahmet Cavit tarafından, 4 R.ahir 1324/28 Mayıs 1906 tarihinde Maârif Nezâretine yazdığı dilekçesinde " Müslüman çocukların ilk talimlerine hizmet için tertip ve telif ettiği ve "**Ahmet Cavit Elifbası**" adını verdiği elifbanın basılmasına ve neşrine izin verilmesini talep etmiştir." 30 Haziran 1906 tarihinde, teftiş ve muayene heyeti tarafından tab' ve neşrine izin verilmiştir. Ahmet Cavit alfabesi ilk kez 1910-1914 yılları arasında Çerkes Teavün Mektebi'nde uygulanmıştır.

³² **Çerkes Nizamnamesi**, madde 27.

Başvuru Şartları

Çerkes Teavün Mektebi'ne altı yaşından küçük ve on iki yaşından büyük öğrenci alınmamaktadır. Mektebe kayıt olunacak öğrencinin nüfus cüzdanının olması, aşılı bulunması, başka bir mektepte bulunmuş ise o okuldan alınmış tasdiknamesini ibraz etmeli ve bir velisi olmalıdır. Gündüzcü olacaksa ayrıca bir ikametgâh göstermek zorundaydı. Kimsesiz ve fakir çocukların yardıma muhtaç olduklarına dair karyeleri veya mahalleleri heyeti ihtiyâriyesi tarafından verilecek olan geçerli resmi evrakla beraber mektebe kayıt olmak için başvuruda bulunabilirlerdi.³³ Öğrenci alımında aranan şartlar tüm Özel İslam Mektepleri için birkaç farklı uygulama dışında aynıdır.³⁴

Ders Ücreti

Ders ücreti Özel İslam Mektepleri'nin tek gelir kaynağıdır. Özel İslam Mektepleri diğer giderlerini, öğretmen ve personel maaşlarını bu alınan ders ücretlerinden karşılamaktadır. Ders ücretinin ne kadar olacağı öğrenci velilerinin mali güçlerine göre değişiklik göstermektedir. Ders ücreti bir yıllık peşin veya yıllık 3 ya da 4 taksit olarak veya her ayın başında aylık olarak alınmaktadır. Bu nedenle ders ücretleri ve nasıl ödeneceği konusu ve bunun haricinde öğrencinin yıllık olarak sadece bir kez vereceği diğer ödemeler ve öğrencinin gündüzcü, yarı gündüzcü veya yatılı olarak vereceği ücretler tüm okullarda farklılık göstermektedir.

Çerkes Teavün Mektebi'nde ücretli öğrenci sayısı okul mevcudunun yarısını geçemezdi. Ücretler; gündüzcü ibtidâi öğrenci için 2,5 lira, rüşdiye öğrencileri için ise 3 lira, yarı yatılı ibtidâi öğrenciler için 7,5 lira, rüşdiye öğrencileri için ise 8 liradır. Yatılı ibtidâi ve rüşdiye öğrencilerinden 18 lira alınmaktadır. Bu ücretler bir yıllık ücretlerdi. Ders ücretinde iki çocuğunu da mektebe kayıt ettirenlerden yüzde on, üçüncü çocuk için yüzde yirmi ve dördüncü çocuk için yüzde otuz indirim yapılmaktadır. Ders ücretleri dört taksit olarak alınmaktadır. Eğitimi devam ederken okulu bırakan ücretli öğrencilere o dönem için ödemiş oldukları taksitler geri iade edilmemektedir.³⁵

³³ Çerkes Nizamnamesi, madde 11 ve 12.

³⁴ Rehber-i Marifet Mektebi Talimatı Esasîyesi, Dersaadet, Agobiyan Matbaası, 1306/1890, Kayıt ve kabul şartları, madde 2. Rehber-i İttihâd-ı Osmani Mektebi Tarifnamesi, İstanbul, Tarihsiz. Kayıt ve kabul. Leyli ve Nehari Mekteb-i Tefeyyüz, İstanbul, Bedrosyan Matbaası Hoca Paşa, 1329/1913. Kayıt ve kabul şartları.

³⁵ Çerkes Nizamnamesi, madde 14-17.

Çerkes Teavün Mektebi'nde, gündüzcü veya yarı yatılı öğrencilerden çamaşırlarını okulda yıkatmak isteyen öğrencilerden yıllık yıkama ücreti olarak bir lira alınırdı. Yarı yatılı öğrencilerden isteyenler aylık yarım lira vererek öğle yemeğini okulda yiyebilirlerdi. Gündüzcü veya yarı yatılı öğrencilerden resmi modeldeki elbise ve ayakkabı ile nakliye masrafı ve mektep tarafından dağıtılan ders araç ve gereçleri kendi imkânlarıyla karşılardı. Eğer okul tarafından verilmesi talep edilirse bunlar için ayrıca ücret verirdi.³⁶

Yatılı öğrenci tüm vaktini okulda geçirmektedir. Ödemiş olduğu ders ücreti karşılığında öğle yemeği, çamaşırlarının yıkatılması, resmi modeldeki elbise ve ayakkabı ile nakliye masrafları, ders araç ve gereçleri okul tarafından ücretsiz olarak sağlanırdı.³⁷ Çerkes Teavün Mektebi'nde alınan ders ücretleri aynı dönemde faaliyet gösteren diğer Özel İslam Mektepleri ile karşılaştırıldığında, fiyatların neredeyse üçte iki oranında daha az olduğu görülmektedir.³⁸

Gelir Kaynakları

Özel İslam Mektepleri'nin ihtiyaçları kurucuları ya da bağlı olduğu cemaat tarafından karşılanmaktadır. Özel İslam Mektepleri'nin tek gelir kaynağı öğrenciden alınan ders ücretleridir. Çerkes Teavün Mektebi'nin ihtiyaç ve masrafları Çerkes Teavün Cemiyeti tarafından karşılanmıştır. Zaten Mekâtîb-i Hususiye İdaresi de doğrudan nakdî olarak Özel İslam Mektepleri'ne mali yardım yapmamaktadır. Sadece resmi ruhsatnamesi olan mektepler, Maârif Nezareti'nden izin aldıktan sonra yardım nizamnamesi gereğince yardım toplayabilir, etkinlik yapabilirlerdi.³⁹

³⁶ Çerkes Nizamnamesi, madde 16.

³⁷ Çerkes Nizamnamesi, madde 17.

³⁸ Rehber-i İttihâd-ı Osmani Mektebi Tarifnamesi, Tarihsiz, Ders ücreti. Gündüzcü öğrencilerden yıllık ders ücreti olarak 3, 4 ve 6 lira alınmaktaydı. Yatılı öğrencilerden yıllık ders ücreti olarak 24, 26 ve 28 lira alınmaktaydı. Leylî ve Nehârî Mekteb-i Tefeyyüz Talimatnamesi, 1329/1913, Mektep ücretleri. Ders ücretleri hazırlık sınıftan 8. sınıfa kadar kademeli olarak artmaktaydı. Gündüzcü öğrencilerden 80-150 kuruş arası alınırken yatılı öğrenciden 200-300 kuruş ders ücreti alınırdı. Bu ilk taksit döneminde alınan ücretti. Bir eğitim döneminde dört taksit alınmaktaydı.

³⁹ BOA., DH.MUİ., 50-1/2, (17 Zilhicce 1327/30 Aralık 1909). Cem'-i İânât Layihası 7 Eylül 1909 tarihinde yayınlanmıştır. 19 maddeden oluşmaktadır. Bu layiha 15 Aralık 1915 tarihine kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Takvim-i Vekayi neşri: 7 Safer 1334/15 Aralık 1915. Numara:2378. Cem'-i İânât Nizamnamesi dört fasıl ve 33 maddedir. Birinci fasıl ahkâmı umumiye başlığı altında 10 maddedir. Tiyatro, müsamere, bedeniye oyunları, eğlence tertibi, piyango ve sergi tesisi ve küşâdı gibi tüm yardım konularını kapsamaktadır.

Genellikle resmi ruhsatı olan Özel İslam Mektepleri sene sonunda okulun açılığını bildiren pusulaları Maârif Nezareti'ne gönderirlerdi. Mektebin ihtiyacı olan meblağ için konser, tiyatro, konferans, sergi, temsil, tombala ve benzeri gibi etkinlikler düzenlerlerdi. Bu etkinlikler için Maârif Nezareti'nden izin alındıktan sonra biletler bastırılır ve bu biletler satılarak mektebin açılışı kapatılırdı. Ya da resmi ruhsatname alındıktan sonra izin alınarak okul adına İstanbul ve tüm yakın eyaletler veya Çerkeslerin yoğun olduğu yerler dolaşarak okul adına yardım toplanılırdı.⁴⁰ Çerkes Teavün Mektebi bu ikinci yola başvurmuştur.

Okul Kuralları

Çerkes Teavün Mektebi'nde öğrencilerin dini terbiyelerine ve ahlaklarına özen gösterilmiştir. Beş vakit namaz mektepte cemaatle kılınmıştır. Bu konuda kusuru olanlar cezalandırılmıştır. Öğrenciler ders heyetini ve mubassırları dinlemek, arkadaşlarına iyi ve nazik davranmak zorundadır. Mektep içinde bir şeyi kırmak veya bozmak zarar ve ziyan vermek yasaktır. Bunu yapanlar verdiği ziyayı ödemek zorundadır. Mektebin ders heyetine ve idaresine karşı isyan etmek, içki içmek, namus ve haysiyete aykırı işlere cesaret etmek, mektebin nizamnamesine muhalefet ve bilhassa dini vazifelere kasıtlı isteksizlik okuldan atılmayı gerektirirdi. Okulun içinde ve dışında sigara kullanımı yasaktır. Tatil dönemleri dışında geçerli bir mazeret dışında ders günlerinde öğrenciye izin verilmemektedir. Böyle bir durumda ders günlerinde bulunmayan öğrenci, velisi tarafından mühürlenmiş bir belgeyle mazeretini idareye bildirmek zorundaydı. Öğrenciler törenlerde el ve etek öpmek gibi dalkavukluklardan sakınırdı.⁴¹ Çerkes Teavün Mektebi'nin okul kurallarının diğer Özel İslam Mektepleri kadar ceza yaptırımının çok ağır olmadığı görülmektedir.

İâne mahalın en büyük mülki amirinin iznine tabidir. İkinci fasıl iâne lüzum ve ihtiyacın sureti ve merci-i takdir ve tayini başlığı altında 7 maddedir. Üçüncü fasıl iânâtın sureti ahzı ve sarfi başlığı altında 11 maddedir. Dördüncü fasıl ahkâmı ceza başlığı altında 5 maddedir.

⁴⁰ BOA., MF.HUS., 7/22, (13 C.evvel 1328/23 Mayıs 1910). Mektebe yardım toplanması için Maârif Nezareti'nce izin verilmesi için Çerkes Teavün Mektebi Müdürü Ahmed Cavid Paşa tarafından verilen arzuhaldir.

⁴¹ Çerkes Nizamnamesi, madde 18-29.

Kapanışı

Çerkes Teavün Mektebi'nin kesin kapanış tarihi bilinmemektedir. 1914 yılına ait kayıtlarda ve istatistiklerde mektep hakkında bilgi tespit edilmemiştir. Bu nedenle Çerkes Teavün Mektebi'nin 1914 eğitim yılında kapanmış olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Çerkes Teavün Mektebi'nin 4 yıl süren eğitim faaliyetinde, çoğunluk esasına dayanan bir yönetim anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Tüm kararlar idare ve öğretmen kurulunda oy çokluğu ile alınmış ve uygulanmıştır. Eğitim uygulamaları ceza ağırlıklı değildir. Okuldaki ücretli öğrenci sayısının okul mevcudunun yarısını geçmesine izin verilmemiştir. Bu durum bize Çerkes Teavün Mektebi'nin para kazanmak amacıyla açılmış bir kurum olmadığını göstermektedir. Çerkes Teavün Mektebi daha çok İstanbul'da olan kimsesiz Çerkes ve fakir çocukları himaye etmek, eğitmek ve topluma kazandırılmasını sağlamak üzere faaliyete geçirilen bir kurum rolünü üstlenmiştir. Kurum sorumluluğunu okul bitince de yüksek tahsilde nakdi yardım yaparak devam ettirmiştir. Ayrıca Çerkes Teavün Mektebi, Çerkes alfabesinin ilk kez kullanıldığı kurum olmuştur. Çerkes öğrencilere; resmi müfredat dışında anadillerinde eğitim verilerek, kendi dil ve kültürlerini unutmamalarına özen gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV VESİKALARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA., MF.MKT., 937/77, (8 C.evvel 1324/30 Haziran 1906).

BOA., DH.MUİ., 50-1/2, (17 Zilhicce 1327/30 Aralık 1909).

BOA., MF.HUS., 4/39, (24 Muharrem 1328/5 Şubat 1910).

BOA., MF.HUS., 6/41, (29 Safer 1328/12 Mart 1910).

BOA., MF.HUS., 6/41, (20 R.ahir 1328/1 Mayıs 1910).

BOA., MF.HUS., 6/41, (17 Kânunusani 1325/30 Ocak 1910).

BOA., MF.HUS., 7/22, (13 C.evvel 1328/23 Mayıs 1910).

BOA., MF.HUS., 16/13, (9 Muharrem 1330/1 Ocak 1912).

BOA., MF.HUS., 15/105, (1329/1913).

II. SÜRELİ YAYINLAR VE BASILI ESERLER

Nizamname ve Talimatnameler:

Çerkes Eytam ve Fukara Etfaline Mahsus Olarak Küşâd Edilecek Mektebin Nizamnamesi, (17 Kânunusani1325/30 Ocak 1910.)

Leylî ve Neharî Mekteb-i Tefeyyüz, İstanbul, Bedrosyan Matbaası Hoca Paşa, 1329/1913.

Leylî ve Neharî Mekteb-i Osmani Dahilî ve Haricî Talimâtıdır, Kasbar Matbaası, İstanbul 1310/1893.

Leylî ve Nehârî Şemsülmaarif Mektebi'nin Talimat Dahilisiyle Ders Cetvelidir, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası, 1308/1891.

Rehber-i Marifet Mektebi Talimatı Esasiyesi, Dersaadet, Agobiyan Matbaası, 1306/1890.

Rehber-i İttihâd-ı Osmani Mektebi Tarifnamesi, İstanbul, Tarih-siz.

III. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

Aksoy, Elmas Zeynep: "Çerkez Teavün Cemiyeti", **Toplumsal Tarih**, No:117, Eylül 2003.

Berzeg, Sefer Ersin: **Kafkas Diasporasında Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü**, Samsun, 1995.

Ergin, Osman Nuri: **Türkiye Maarif Tarihi**, 5. cilt, İstanbul, Osmanbey Matbaası, 1941.

Güçtekin, Nuri: **İstanbul'daki Müslim Özel Mektepleri (1873-1922)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2013.

Karakışla, Yavuz Selim: "Çerkes Teavün Cemiyeti (1919)", **Toplumsal Tarih**, Cilt: XV, Sayı:88, Nisan 2001.

Mutlu, Şamil: **Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları**, İstanbul, Gökkuşbe Yayınları, 1999.

Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**, İstanbul, 1952.

EKLER

EK:1 Çerkes Eytam ve Fukara Etfaline Mahsus Olarak Küşâd Edilecek Mektebin Nizamnamesi, (17 Kânunusani1325/30 Ocak 1910)

Mevâdd-ı münderice (İçinde bulunan maddeler)

Fasıl 1- Mektebin maksadı tesisi: Derecatı tahsîliyye, hey'et-i idâre ve tedrîsiyye ve bunların evsafı.

Fasıl 2- Mektebin ders programı, vesâit-i teşvikiyye.

Fasıl 3- Talebenin şerâit ve suret-i kabulü, ücretsiz ve ücretlilerin nisbeti, ücretlilerden alınacak tahsil ücretleri.

Fasıl 4- Mektebin nizamname-i dâhiliyesine dair mevâdd-ı umûmiyye.

Fasıl 1: Madde 1- Mektep çerkes bîkes ve fakir etfalın talim ve terbiyesine mahsus olub “Çerkes Teavün Cemiyeti'nin” tahtı nezaretini ve himayesinde bulunacaktır. Maamâfih anâsır-ı sâire etfalinden de mevcut umûminin nisfini tecavüz etmemek ve ber- mucib-i tarife ücûrât-ı muayyene ücret tesviye eylemek şartıyla talebe kayd ve kabul olunur.

Madde 2- İşbu mektep şimdilik “İbtidâî ve rüşti” derecelerinde ve “leylî ve nehârî” olacaktır.

Madde 3- Mektebin cemiyetçe müntehab ve lede'l-icab tebeddülü mümkün bir müdür-i mes'ûlu olacak ve işbu müdür tahsil-i âlî görmüş ve vazifesi müsaid bulunmuş ise aynı zamanda ders nezaretini de deruhte edecek ve aksi halde cemiyetçe bir diğer zat ders nazırı olarak tayin kılınacaktır. Mektep müdürünün maiyyetinde bir hey'et-i muallime ve bir de hey'et-i idâre bulunur.

Madde 4- Karahisar mutasarrıf-ı sabıkı Cavid Paşa mektebin müdür-i mes'ûlu ve Darüşşafaka mezunlarından Raif Bey dahi ders nazırındır.

Madde 5- Hey'et-i muallime bir mekteb-i âlîden veya idadiden me'zûn veya bu derece dürûsdan mücâz olması ve bunlar meyanında ders nazırının da mutlaka mekteb-i âlîden me'zûn bulunması meşrutdur. Muallimlerden biri ders nazırı muavinliğini ve bir diğeri de imamet vazifesini ifa eyler.

Madde 6- Hey'et-i idâre: Mektebin bir kâtibiyle lede'l-icab bir muavininden ve mektep talebesi mevcuduna göre tayin olunacak miktarda mubassır ve hademedden mürekkebe ayrıca bir hey'et-i idâresi olacaktır. Katib, usul-i defterîye, kitâbete vakıf olacak ve mubassırlar müzakereci ve dâhiliye memuru demek olduklarından rüştiyeden me'zûn veya bu derece tahsil görmüş namuslu ve faal ve hademe ise her halde okuryazar ve namuslu işgüzâr olacaklardır.

Madde 7- Mektebin muallimleriyle memurlarından mürekkebe bir "hey'et-i müşaveresi" olup bilcümle idare ve tedrisat hususatı işbu hey'et tarafından tezekkür edilir ve takarrur eder. Müdür ile ders nazırı ve katib işbu hey'etin aza-i daimesindedir. Kararlar ekseriyyet-i ârâ (oy çokluğu) ile verilir ve ârânın denkliği takdirinde müdürün bulunduğu cihet rey tercih edilir.

Fasıl 2- Ders Programı, Vesâit-i Teşvikiyye.

Madde 8- Mektebin biri ihtiyât ve üçü iptidâi ve üçü rüşdi olmak üzere yedi sınıfı olacaktır. 326 senesinde yalnız ihtiyât ve iptidâi sınıfları küşâd edilecektir.

Madde 9- Ders programı hükümetin resmi programına tevfiik edilmekle beraber âtfideki (aşağıdaki) derslerde ilave edilecektir:

Çerkesçe elifba ve Kırâat ve mükâleme (Çerkes etfali için iş bu derslere devam mecburi ve saireleri için ihtiyârîdir.) Mûsikî (ihtiyârî), jimnastik, âdâb-ı muaşeret ve usul-i telbîs ve meşy ü ve hareket, usul-i hitâbet ve kitâbet, amâlî ziraat ve hikmet dersleri (Mektep bahçesi tertib edilecek.)

Madde 10- Ahlakıyla, derece-i tahsiliyle temeyyüz eyleyenlere varaka-i takdiriyye ve sene-i tahsiliye nihayetindeki imtihanlarda da bu gibiler başkaca alâmât-ı fârîka itası ve kitab ve nakti muayyen gibi mükâfat tevziî ve tahsil-i idadi ve âlilerinin de - bîkes ve muhtaç olmaları şartıyla- cemiyetçe temini gibi vesâit-i teşvikiyye istîmâl edilir.

Fasıl 3- Şerâit-i ve Sureti Kabul.

Madde 11- 6 yaşından dûn ve 12'den yukarı talebe alınamaz.

Madde 12- Mektebe kayd olunacak talebenin hüviyet-i resmîyesinin malum olması ve aşılı bulunması ve başka bir mektebde bulunmuş

ise o mektebden alınmış tasdiknamesini ibrâz ve bir veli ve nehârî olacaksa ayrıca bir ikametgâh irâe etmesi mecburdur. Kezalik bîkes ve fukara etfalin hakikaten muhtaç-ı muavenet olduklarını karyeleri veya mahalleleri hey'et-i ihtiyâriyyesi tarafından musaddak evrak-ı resmiyye talep ve hey'et-i müşaverece tedkik edilir.

Madde 13- Sene-i tadrîsiyyenin mebd-i her senenin Eylûl ayının birinci günü olup on ay devam eder. Ramazanü'l- mübârekede dahi tedrisata devam olunur. Mütebaki iki ay tatil olup ancak münasib zamanlarda Cuma günleri mektep hey'etiyle beraber teferrûc yapılır.

Madde 14- Bîkes ve fakir Çerkes etfalin her nevi masarafı cemiyet tarafından mektebe tahsis ve tedarik edilen varidattan temin edilecek ve mütebaki talebe âtîdeki madde mucibince ücûrât tesviye edeceklerdir. Ücretli talebe azami olarak mektebin mevcut-ı umûmisinin nıfsını tecavüz edemez.

Madde 15- Ücûrât-ı tedrisiyye ve saire ber-vech-i âtîdir:

	İbtidâî senevi Lira-yı Osmani	Rüşti senevi Lira-yı Osmani	
Nehârî	2,5	3	Öğle yemeği leylî talebeye mektep tarafından verilir.
Nıfs Leylî	7,5	8	
Tam Leylî	18	18	

Bundan başka nehârî veya nıfs leylîlerin iç çamaşırlarını mektebde yıkatmak isteyenlerden ayrıca senede birer lira âhz olunur. Bundan mâadâ iki veya daha ziyade çocuğu olup da mektebe kayd ettirenler için ücrette ikinci çocuk için onda bir ve üçüncü çocuk için yirmi ve dördüncü çocuk için otuz tenzîlât yapılır.

Madde 16- Bâlâdaki ücûrât dört taksitte alınır. Maamâfih nıfs leylîler için öğle yemeği namına alınacak olan fazla ücret şehri yarımşar lira olarak mâhiyye âhz olunur. Ve bu suretle kendilerine de teshîlât ifa edilmiş olunur.

Madde 17- Ücretliler için: Resmi modeldeki elbise ve ayakkabı ile nakliye masârıfı ve mektep tarafından tevzî' edilen kitap ve kâğıt ve kalem esmanı şakirdan tarafından bâlâdaki ücûrâtta başkaca tesfiye edilir. Esna-i tahsilde mektebi terk eden ücretlilere ita eyledikleri taksitler iade olunmaz.

Fasıl 4- Nizamname-i Dâhiliyeye Dair Mevâdd-ı Umûmiyye.

Madde 18-Talebenin terbiye-i dinîyye ve ahlâkiyyesine fevkalâde dikkat ve ihtimam edilecek ve evkat-ı hamsede namazları ifa ettirilecektir. Bu hususta kusuru görülenler derecât-ı muhtelifede dûcâr-ı mücâzât olunacaklardır.

Madde 19-Şakirdan hey'et-i ta'limiyyeye ve mubassırlara kemâliyle itaate ve arkadaşları hakkında ibrâz-ı nezâket ve hüsn-i muameleyle mecburdurlar.

Madde 20-Devam ve ders vesair evkatı mübeyyin cedâvil mevâsım-ı mahsusaya göre hey'et-i müşaverece ayrıca tertib edilecektir.

Madde 21-Mektep dâhilinde bir şeyi kırmak veya bozmak velhasıl zarar ve ziyânı dâ'î hareketi bulunmak memnû olub bu babta fâili mesul ve ücretli ise ayrıca zâmindir.

Madde 22-Leylî talebe sene-i tedrisiyye zarfında ancak Cuma günleri ve eyyâm-ı ta'tiliyyede her gün mubassırlar veya hademe taht-ı nezaret ve refâkatinde olarak çarşıya gidebilirler. Pek yakın akrabası olmadıkça Cuma geceleri beytûtet etmek üzere hiç bir ferdin hanesine gidemezler. Bundan başka evkat-ı ta'tiliyyede talebeden Dersaadet haricine velileri nezdine gitmek isteyenlerin azîmet ve avdet masârıfı kendileri tarafından tesviye edildiği takdirde matlûbları is'âf edilir.

Madde 23- Mektebin hey'et-i tadrîsiyye ve idâresine karşı serkeşlik etmek müskirât istimali ve muhill-i namus ve haysiyete ef'âle mücâseret ve mektebin nizamnamesine muhalefet ve bilhassa vazâif-i dinîyyede kasden mübâlâtsizlik mektebden tardı müstevcibdir. Mektebe dâhil ve haricinde sigara istimali kat'iyyen memnûdır.

Madde 24- Mektebin tatil zamanları şunlardır:

- * Temmuz ve Ağustos ayları.
- * Eyyâm ve leyâlî-i mübâreke ve mukaddese.
- * Her hafta Cuma günleri.

Madde 25- Bâlâdaki zamanlardan başka evkâtta kavî ve meşrû ma'zeretlerden başka ma'zeretlerle hiç bir talebeye ders günlerinde mezuniyet verilemez. Böyle bir ma'zeret vuku'uyla ders günlerinde

bulunamayan talebenin velisi keyfiyeti mühr-i zatîleriyle memhûr evrakla bildirmeye mecburdur.

Madde 26- Şakirdan mektebin tabibi hususisi tarafından haftada bir defa muayene olunur. İşbu tabib aynı zamanda mektebin sair bilcümle ahvâl-i sıhhiyyesinin de hüsn-i suretle te'minine dikkat eder. (Meşrûbât ve me'kûlât ve hava, ziya, yatak, çamaşır takımları vesaire)

Madde 27- Münasib günlerde mektebin Hey'et-i muallime ve idaresinin taht-ı nezaretlerinde olarak tekmîl mektep talebesi teferrüce çıkarılır. Müzehanelere vesair meşherlere ve ziyâretgâhlara götürülür.

Madde 28- Mektebin biri eyyâm-ı âdiyyeye ve diğeri eyyâm-ı resmiyyeye mahsus olmak üzere iki nev'i üniforması olub birincisi aynı zamanda dahilî elbisedir. Cuma ve teferrüc günleri vesair eyyâm-ı mübâreke ve mukaddesede ve merasim-i sairede resmî üniforma giyilir. Gerek işbu üniformalarla ayakkabılar ve gerekse yatak takımları hey'et-i müşaverece tayin, takdir ve tedarik olunur. Şu kadar ki hey'et-i mezkure bu babda icab eden malzemeyi mümkün olduğu kadar dahilî mamulatından tedarik etmesini vecîbeden addeyler.

Madde 29- Talebenin merasim-i tazimiye ve ihtiramiyesi ve ber-vech-i talim temannâ ifasından ibaret olub el ve etek öpmek gibi tekâpûlardan son derece tevakkî eyleyecektir. (Ana ve baba ve bu gibiler hakkında olunacak ebeveyn muamelesi için hiç bir kayıd ve şart dermiyan olunamaz.)

